

ENTRE ELS IMPRESCINDIBLES: VILMA

Juana Carrasco Martín -Juventud Rebelde-.

20/06/2007

www.cubainformacion.tv

Una dona d'aquests i de tots els temps, així podem definir a qui un cop va dir a una col·lega que havíem de seguir construint la cultura de la justícia i de la igualtat.

Deu dies abans de que fos assassinat, Frank País designà a Vilma Espín Guillois coordinadora del Moviment 26 de Juliol a la província d'Orient, responsabilitat que la combatent clandestina ocupà fins que al juny de 1958 s'unís a les forces guerrilleres de l'Exèrcit Rebel al Segon Front Oriental Frank País, dirigit pel comandant Raúl Castro.

Frank sabia de la valentia i la combativitat de la jove, quasi recent graduada com a enginyera química i incorporada de ple a la lluita contra la dictadura de Fulgencio Batista. Coneixia també de la seva visió política, capacitat intel·lectual, profunditat d'anàlisi i exigència per aconseguir lo òptim, inclús quan allò semblava impossible, per això el màxim dirigent de la lluita clandestina a tot el país dipositava la seva confiança en Déborah (Mariela, Mónica), nom de guerra de la santiaguera. Cobert aquest importantíssim flanc de la lluita antibatistiana, ell podria dedicar-se a les accions en un nivell nacional i part del seu temps a escriure i a estudiar.

No era, per suposat, una decisió al atzar, sinó la ben pensada determinació d'un cap que coneixia les capacitats i la història de qui pràcticament constituïa el seu braç dret en la lluita contra la tirania.

Molt pocs anys després, igual convenciment porta al líder de la triomfant Revolució, el Comandante en Jefe Fidel Castro, a confiar en la seva precisa visió i encomanar-li la organització d'un moviment que es definí com la "revolució dins de la Revolució", la incorporació de la dona a les múltiples tasques i a un desenvolupament ple, prenent com a vehicle per a allò una nova institució de la que fou la seva Presidenta des del 23 d'agost de 1960, la Federació de Dones Cubanes.

LA MATEIXA SABA

Els prolegòmens que serveixen de basament a aquestes crucials decisions s'ha de buscar-los en una ciutat mambisa i rebel, Santiago de Cuba, que la va veure néixer el 7 d'abril de 1930, i en els sòlids valors ètics en que la família Espín-Guillois crià i educà als seus fills.

La urbs i el seu poble li aporten la combativitat, l'amor martià a la independència i la intransigència maceista.

La família li inculca generositat, austeritat, sensibilitat humana, respecte cap a totes les persones, sense cap tipus de barreres per l'origen social, racial i religiós. Afirment qui conegueren als Espín-Guillois ben de prop que en l'àmbit familiar es respirava inclinació a la justícia, a la honradesa, a la honestedat, a la veritat, l'amor a l'estudi i a la lectura, el gaudir de la música, la dansa i la pintura, l'afició pels esports i la vida en contacte amb la naturalesa. D'aquests valors estava feta Vilma.

Aleshores hi havia un medi propici per a la gent jove, al acabar el seu batxillerat al 1948 s'incorpora a la recent creada Universitat d'Orient, i en ella participa, just al començament de la dècada del '50, sobretot en l'esforç d'unir i organitzar als estudiants a la Federació Estudiantil Universitària, la consolidació de la qual va comptar amb la seva contribució entusiasta i sostinguda. Ja havia començat a gestar-se la seva fibra de dirigent política, quan tot just tenia 20 anys d'edat.

Aleshores, com no estar junt al professorat i els estudiants més esclarits, progressistes i combatius, junt a qui reben com un afront al poble la covarda arremesa del tirà el 10 de març de 1952, quan Fulgencio Batista dóna el cop d'Estat? Allà està Vilma, entre els primers que s'incorporen al recent creat Moviment Nacional Revolucionari, el cap d'Acció Provincial del qual fou Frank País, disposada a liquidar la tirania batistiana i transformar la greu situació polític-social de la nació.

Un fet en especial la marca, l'assalt al Cuartel Moncada, el 26 de juliol de 1953. L'acció encapçalada pel jove advocat revolucionari Fidel Castro Ruiz, la commou com a tots els santiaguencs, i en un audaç, valent i temerari acte de rebel·lia, acudeix a una de les postes del Quarter -darrere els murs del qual ja s'estava torturant i assassinant als presoners de l'atac- per a demanar veure als herois. Mentrestant, la seva llar, com moltes a Santiago, s'obria per a acollir i protegir als combatents perseguits.

Vilma se sent impactada especialment per les idees de justícia social plasmades per Fidel, poc després del Moncada, en el seu al·legat de defensa La Història m'Absoldrà. La noia s'identifica amb aquest retrat polític, econòmic, social i cultural de Cuba, totalment fidedigne. En més d'una ocasió parlà de que aleshores havia trobat a un líder valent, a un home d'idees i de principis revolucionaris.

Frank País, després del Moncada, organitza l'Acció Revolucionària Oriental amb el clar propòsit de preparar un alçament, i en aquesta obstinació una de les seves col·laboradores més properes i actives és Vilma Espín, qui participa en aquest grup de treballadors, obrers i estudiants que procedeixen substancialment del Moviment Nacional Revolucionari, i al que poc després se li uneixen grups camagueians.

Quan Fidel surt de la presó, els integrants de l'ARO se sumen a les files del Moviment 26 de Juliol a instàncies de Frank País i novament Vilma és combatent de primera fila.

Al mateix temps, el 14 de juliol de 1954, acaba el seu últim examen i es converteix en una de les dues primeres dones que a Cuba es graduarien d'Enginyeria Química Industrial; quasi d'immediat marxa cap a Estats Units a cursar un postgrau a l'Institut Tecnològic de Massachussets, el prestigiós MIT de Boston.

Però no faltaria molt per a que quedin a una banda les matemàtiques, la física, la química i la seva insaciable curiositat científica, postergats per un altre interès més urgent: la lluita per la veritable independència. Al finalitzar el curs demana instruccions a la Direcció del Moviment i rep la orientació de passar per la Ciudad de México per a entrevistar-se amb Fidel i traslladar a Cuba les seves ordres i missatges.

UNA DONA INSURRECTA

El 30 de novembre de 1956 Santiago s'aixeca en armes. És el recolzament als expedicionaris del vaixell Granma que, encapçalats per Fidel, sols arribarien a tocar terra el 2 de desembre, retardats per contratemps imprevisibles en la travessa. Sota les ordres de Frank, Vilma participa en aquest alçament armat i casa seva es converteix en el quarter general del Moviment a Santiago de Cuba.

De l'heroica ciutat i del coratge dels seus habitants Frank va escriure:

"...La població sencera de Santiago, enardida i aliada als revolucionaris, cooperà unànimement amb nosaltres. Cuidava als ferits, amagava als homes armats, guardava armes i uniformes dels perseguits; ens encoratjava, ens deixava les cases i vigilava de lloc a lloc, avisant els moviments de l'Exèrcit. Era el preciós espectacle d'un poble cooperant amb tota valentia en els moments més difícils de la lluita".

Compromesa amb aquesta estirp, Vilma no para amb la seva activitat revolucionària. El 2 de gener de 1957, encapçala la marxa de mares en dol pels assassinats de la dictadura i s'enfronta cara a cara amb els esbirros batistians. Per primera vegada les hordes registren casa seva.

Al febrer de 1957, Fidel convoca la direcció clandestina del M-26 a una reunió a la Sierra Maestra i redacta un manifest al poble de Cuba informant de la creació de l'Exèrcit Rebel i els objectius de la lluita. Ella és una de les participants i poc després passa a formar part de la Direcció Nacional del Moviment, fins que es fa insostenible i extremadament perillosa la situació al front del 26 de Julio a Orient per a Alicia, Mónica i Déborah -els seus noms a la clandestinitat-.

Li espera un altre sobrenom. Aleshores es converteix en Mariela, la llegendària guerrillera del II Front Oriental Frank País, valent i eficaç, ja fos en les gestions de devolució dels nordamericans segrestats per a cridar l'atenció mundial sobre la lluita del poble cubà o atenent i organitzant el treball clandestí en els municipis orientals per a garantir el recolzament logístic al II Front de l'Exèrcit Rebel.

L'admiració que la bella, valenta i intel·ligant santiaguera provoca en el comandant Raúl Castro, cap d'aquest front, es trastoca després en amor, i després del triomf revolucionari formen una família on sempre ha primat "la senzillesa i una gran qualitat humana", com la descriurien altres dos santiaguencs molt propers a Raúl i Vilma en l'amistat i el fer a fer revolucionari: José Ramón Fernández i Asela de los Santos.

UNA QÜESTIÓ DE JUSTÍCIA I DRET

Una responsabilitat de primer ordre, històrica i bonica, li és encomanada quan Cuba ja transita en llibertat pels camins de la veritable independència i sobirania total. Fidel no sols confiava en les dones cubanes, sinó que estava plenament convençut de que eren una pedra angular, per la seva potencialitat i fortalesa en tirar endavant els objectius de la Revolució.

Així que la missió perdura: organitzar en unitat a les dones, a qui Fidel anomenaria "una revolució dins de la Revolució"; estimular i afavorir la seva superació cultural i la seva incorporació plena a la societat, a una vida enriquidora en lo econòmic, lo polític i lo social.

L'any 1959 transcorre en els preparatius, en la gestió d'aconseguir al unitat de totes les agrupacions femenines revolucionàries, i el 23 d'agost de 1960, integrant per igual a les aleshores escasses professionals universitàries amb les treballadores, les camperoles i les mestresses de casa, es crea la Federació de Dones Cubanes, de la que Vilma Espín Guillois ha estat font inesgotable amb la seva saviesa i tendresa.

Des d'aleshores, fou la Presidenta; la que guià cada obra d'amor: construint escoles i hospitals nous, creant llars que feren dels nens del carrer els fills de la Revolució, donant vida als cercles infantils, millorant les condicions de cada dona, afavorint la seva incorporació a l'estudi i al treball, atenent als ancians... La dona cubana va respondre amb escreix en una aportació social que començà en els cursos de punt i costura, incorporant a moltes mestresses de casa als tallers de confeccions, i a totes donant-los lo millor de sí en moltes tasques plètòriques de tendresa: fer joguines o la roba pels jardins d'infància, participar en les campanyes de salut com a brigadistes sanitàries, entregar-se a l'ajuda desinteressada dels demés com a treballadores socials, estar fermes i disposades per a la defensa de la Pàtria com a milicianes, aprendre o ensenyar durant la Campanya d'Alfabetització i no cedir en l'obstinació amb el pla de seguiment i més tard amb la superació d'adults fins a projeccions majors que avui permeten dir amb un sa orgull que més del 66 per cent dels professionals i tècnics del nostre país són dones.

Amb el seu to pausat i dolç, i amb enorme passió ens alertà sobre la "doble jornada de la treballadora", els obstacles a les potencialitats femenines, les arrelades tradicions que arrossegueu prejudicis, la discriminació flagrant. Una medicina recomanava sens falta davant aquests mals: autoestima i preparació per a aconseguir la dignitat plena de dones i homes.

Al nom de Vilma quedaran per sempre associades l'Escola per a Camperoles Ana Betancourt i les Escoles Nocturnes de Superació per a Domèstiques, els menjadors escolars, els Cercles Infants, l'estudi dels problemes de la dona i de la família, el Centre Nacional d'Educació Sexual, la promulgació del Codi de la Família, i tot el què a Cuba s'ha fet en pro de la igualtat plena de la dona.

En aquest llarg batallar per la formació de les dones i els homes nous, Vilma fou un baluard de les concepcions sociològiques més actuals, per a crear equitat de gènere, respecte, afecte, solidaritat i comprensió, ciments dels valors ètics i humans de la Revolució mateixa.

D'ella podem parlar com a líder femenina i política, com a reconeguda dirigent a nivell internacional portant sempre la veu de les dones cubanes i de la seva Revolució, com a diputada o membre del Consell d'Estat, com a dona tan entregada a la seva Pàtria que va merèixer en el seu Santiago natal el títol d'Heroïna de la República de Cuba. La seva família i amics més propers, les seves companyes de la direcció de la FMC, poden completar la imatge d'aquesta dona senzilla i tindran molt que explicar d'una Vilma plena de fermesa i tendresa per a educar als seus quatre fills, i carinyosa amb els seus vuit nets...

Li agradava parlar de les immenses reserves morals, intel·lectuals i polítiques del seu país, i vivia orgullosa d'aquesta nació lliure i sobirana, en la que les dones vencen els esculls més difícils, fermes i decidides, com a part inseparable i imprescindible d'un poble aguerit.

Podríem recordar-la per sempre com la descrigué amb orgull la Universitat d'Orient, quan li atorgà a l'any 2000 el títol de Doctora Honoris Causa: "una gran mestra de la vida, distingida pel seu amor i dedicació a l'obra de la Revolució, la lleialtat a Fidel, la passió amb què empen cada tasca..."

Això és Vilma, cor i força vital que encarna a l'amorosa, ferma i digna dona cubana.

UNA BICICLETA, UNA PISTOLA I UNA NINA

Claudia Korol
25 de juny de 2007
América Libre

El dia 18 de juny, morí a Cuba Vilma Espín, una de les figures emblemàtiques de la Revolució.

Compartirem aquest diàleg que vam tenir ja fa tretze anys, en la que recorria la seva participació en la lluita guerrillera, en les batalles pel socialisme, i per la plena integració de la dona en la revolució. El nostre homenatge a Vilma, a les guerrilleres de la Sierra Maestra, a les dones que transformaren la Revolució Cubana en un lloc de resistència dels somnis, en les dures condicions del període especial, i en elles a totes les dones que continuen combatent per la plena emancipació de la humanitat.

Entrevista a Vilma Espín realitzada per Claudia Korol per a Amèrica Lliure, al setembre de 1994:

Presidenta de la Federació de Dones Cubanes, membre del Consell d'Estat de Cuba, Vilma Espín és, davant de tot, una combatent revolucionària, que entregà tota la seva vida a la lluita per la transformació de la seva pàtria, i del món. Parlar amb ella fou apropar-se a l'humanisme que mobilitzà als joves que en la dècada del '60, enarboraren la dignitat com a bandera, per no arriar-la mai més. Parlar amb Vilma també fou trobar-se amb una amiga de tots els que lluiten, a qualsevol racó del planeta. Fou recórrer com en un conte, aquelles jornades glorioses que li donaren a Cuba la oportunitat de tornar-se exemple pel conjunt del continent llatinoamericà. La xerrada es va realitzar a Buenos Aires, al setembre de 1994.

América Libre: Voldria que m'expliqui com s'incorporà a la lluita revolucionària.

Vilma: Jo estava a la Universitat quan hi va haver el cop d'Estat de Batista. Estava a quart any d'enginyeria química, i realment no havia pensat mai en participar en política. Jo pensava que el que podia fer pel meu país ho faria com a enginyera, en el seu desenvolupament. Jo no tenia una formació política, però tenia preocupacions, tenia indignació pel que succeïa en la vida del país, per la corrupció. Sentia un gran menyspreu per la política d'aleshores, i una gran admiració per tots els que lluitaren en les guerres anteriors, en el 'machadato', quan es derrocà al dictador Machado, i a tota aquesta gent dependent dels ianquis. Però no tenia plena consciència del què significava l'entrega total econòmica, política, als EUA, de tots els governants. Com havien arrasat amb tot i eren amos d'una bona part del país. Quan Batista fa el cop d'Estat, vaig sentir que ja s'havia vessat la copa. Fixa't que inclús en la Universitat, els companys sempre volien que fos delegada d'aules. Mai vaig

voler, perquè deia que no servia per parlar en públic. Imagina't tu! I em deien: si tu en una assemblea de seguida comences a parlar. I dic: ah, sí, però per a defensar els principis!

América Libre: D'on venia aquesta inquietud pels principis?

Nosaltres érem d'una família de classe mitjana acomodada. El meu pare era subdirector gerent de la Bacardi. Encara que era gent d'origen humil ens criàvem sense dificultats. La meva mare era descendent de francesos. Era francesa, perquè va néixer en un consolat francès, però es crià a Cuba. Ella estava preocupada per estudiar com educar als fills. Sempre ens educaren en defensar els principis, en la cosa de "tu vas néixer en aquesta casa, però podies haver nascut en una altra en la que no tinguessin res per donar-te de menjar", i en la cosa de la justícia, de la veritat, de mai una mentida. Principis molt forts en aquest sentit. A un li dolia veure a un nen demanant almoïna pel carrer, veure la seva humiliació, i la humiliació d'un quan havia de donar-li diners i sabia que podia fer més per ells però no sabia què. Això fou en tota la meva adolescència, i a la Universitat. Jo no sabia com fer quelcom pel futur. Hi ha altres que sí. Inclús la meva germana era de la joventut comunista, que s'anomenava socialista popular en aquells temps, poc abans de lo de Batista. Però jo no sentia això d'anar a un partit. Inclús quan començarem la lluita i tractaven de captar-me de tots els partits, jo deia que no.

Però bé, aquí començà a destacar-se gent molt valuosa, com Frank País, un noi que tenia disset anys en aquell moment. Jo en tenia vint-i-un. Fran era un noi de la Normal, que sempre destacà. Fill d'espanyols, molt humil, amb idees molt profundes, una d'aquestes excepcions enormes.

América Libre: Com començaren a organitzar-se?

Començarem a organitzar-nos a la Universitat. Després va venir una organització de professors universitaris, vinculada a uns militars nets. Al 52 ja tot això anava caminant. A principis del 53, porten pres a un professor universitari, i aquesta organització una mica més i explota. No li vàiem fons, no vàiem com donar-li contingut a tot. Encara que plantejaven, que fou el què ens captà, que s'havia d'acabar amb el 10 de març i amb el 9 de març, amb aquest passat oprobios dels governs corruptes. La organització s'anomenava Moviment Nacional Revolucionari, MNR. Era un plantejament nacional, buscant gent neta, entre professors universitaris i estudiants. S'anà fent d'aquesta manera. En cap moment fou un plantejament classista. Per aquí començarem. Això fou prenent força a Santiago, i Frank País se n'anà destacant. Aquest moviment era una mica un globus, perquè explotà de seguida. Però serví per fer les bases del Moviment 26 de Juliol, juntament amb la gent del Partit Ortodox. Ja a principis del 53, seguíem treballant tot i que això havia explotat. Però Frank País es converteix en líder, i crea una organització, primer a la província d'Orient, i posteriorment un moviment que s'anomenava Acció Nacional Revolucionària. Frank era un noi molt organitzador, ja era mestre. En tots els municipis creà les bases. Quan Fidel sortí de la presó, li planteja a Frank que ens unim a ell. Ens posarem d'acord i allí començarem.

América Libre: Quins records té del Moncada?

Al juliol del 53 és l'atac al Cuartel Moncada, i allí Fidel es fa conegut. La gent de l'Ortodòxia coneixia molt a Fidel, però jo no sabia res de qui era. Fou molt conegut aquest dia. Nosaltres mateixos, que estàvem en l'altre grup, tractarem d'esbrinar què passava. Jo me'n vaig anar al Moncada, no em deixaren entrar. Vaig anar a l'hospital. Estava tot el poble indignat, sabíem que estaven assassinant als nois. Fou una gran commoció a Santiago de Cuba, que sempre havia estat molt rebel, que sempre ha

iniciat tots els moviments. Això aixecà molt la consciència. Frank País estava treballant amb vistes a un alçament. Tota la organització que estava fent, tenia aquest objectiu: anar captant armes, anar preparant a la gent per a armar-se, totes aquestes coses a poc a poc. Seguirem en aquest treball, i quan Fidel sortí de la presó cap a Mèxic, s'uneix tot, entre les bases de la Ortodòxia, i d'aquest moviment, de la gent que havia anat al Moncada, va creixent el moviment. Frank es queda com a organitzador. Fidel ha dit moltes coses molt maques d'ell, perquè bé, morí molt aviat. Frank va a veure a Fidel, i plantegen com organitzar-se.

En aquells moments, jo vaig anar a fer un postgrau als EUA, ja estava graduada d'enginyeria. Allí un aprèn el què és EUA. Seguí en contacte amb la meva gent, i quan estic acabant el curs, aviso a Mèxic que vaig cap a Cuba, si fa falta que passi per allà. Jo no coneixia a Fidel fins aleshores. Em diuen que sí, i allí vaig conèixer a Fidel, vaig conèixer a Raúl, hi vaig estar tres dies, i em veig endur moltíssimes cartes, orientacions, per a cada província, i sortí cap a Cuba. Aleshores ja començo a treballar d'immediat amb Frank, una mica com a ajudant, xofer, de tot.

Després ve el desembarcament del Granma. Nosaltres teníem plantejat fer una insurrecció, juntament amb el desembarcament, per a desviar l'atenció de les tropes. Però el què passa és que el vaixell tarda dos dies més en arribar del què estava calculat. Això no fou positiu, perquè les tropes estaven alertades de que passava quelcom. Però bé, aquesta assonada de Santiago de Cuba fou forta. Ens assassinaren a tres nois, anàrem a l'enterrament, saludàrem a la bandera; la qual cosa no era gens coherent, no havíem d'haver-ho fet, però hi anàrem perquè estàvem començant. Això es va poder fer sobretot a Orient, i una mica en altres províncies. Però fou Santiago de Cuba la zona fonamental. Estava planificat llançar un morter que teníem al Moncada, però fallà. Sí que es va atacar l'estació de policia, la policia marítima, i el que estava planejat que era donar un cop i replegar-nos després. En aquest moment fins i tot es va pensar anar cap a la Sierra, perquè ens preocupava molt el fet de no saber res. Però es va decidir esperar. A la ciutat, la gent decidí que no tornaria a passar com en el Moncada, amb tots aquells assassinats. La gent recollí els uniformes, recollí les armes, ens ficaren a les seves cases. Increïble. Ens portaren a alguns hospitals, però amb la gent custodiant perquè no hi anés la policia a recollir-los, a matar-los allí. D'aquí, en seguí una etapa de lluita molt oberta. Porten tropes cap a Orient, cap a Santiago. La clandestinitat es fa molt més dura. Frank és molt conegut, i aleshores hem de tenir molt de compte amb ell a la clandestinitat. Jo era la que li portava el cotxe, i també feia altres tasques: traslladar la dinamita, traslladar armes, i altres coses. Haydée Santamaría i Armando Hart estaven allí per la direcció nacional, juntament amb Frank. Fidel els havia fet dur cap allà, i seguirem en la lluita clandestina.

Al desembre assassinaren a cinc joves, quan estaven posant bombes de soroll. El 30 de novembre hi havia hagut la insurrecció, i el 30 de desembre havien sortit al carrer aquests joves a posar aquestes bombes, per a recordar als morts del mes anterior.

Assassinaren a aquests cinc nois, inclús a un noi de quinze anys que hi va voler anar de totes maneres. El torturaren i l'assassinaren. Allò fou horrible. Aleshores les mares feren una gran manifestació de dones, amb cartells que deien: "Que s'aturi l'assassinat dels nostres fills". Això ho va organitzar el nostre moviment, la nostra gent. Fou molt interessant, perquè la consigna era sortir d'una església, i travessar tot el carrer principal, vestides de negre i amb vel. Però bé, allí se sumaren totes les dones, fins les 'pordioseras'. I a més, els homes estaven a tota la llargada dels carrers. Això per a ells fou terrible.

Com que ja havien mobilitzat tropes per a Santiago, tropes d'assalt, aquesta gent estava terroritzada. Fixa't que passaren per la casa on hi havia Frank, per la finestra, i jo li dic: "tanca aquí, tanca aquí, noi", però ells no ho veien. En aquesta manifestació, Fran em diu: "no se t'acudeixi d'anar-hi". Car, l'Estat Major estava a casa meva. Fins a Frank el tenia a la casa. Però li vaig dir: "jo sols hi aniré a fer fotos".

Però què passa? Veig a les dones organitzades, vestides de negre. Anaven baixant, i ve un jeep per espantar, front la manifestació. Allí vaig perdre la cordura, em vaig tirar al mig, i vaig començar a discutir amb un capità de la seguretat i els cridava: "però vostès no tenen mare!". I vaig cirdar: "a cantar l'himne!". I cantà tothom, homes i dones. Finalment ells no reprimiren, i nosaltres anàrem fins al diari, férem la denúncia, i sortí al diari de l'endemà.

Em renyaren tremendament, molt durament. Vaig haver de treure a Frank a l'endemà per la casa de davant. Era un barri que tot ell sencer conspirava. Anaren a registrar casa meva. Ja des d'abril al meu pare l'agafaven pres sovint. Aleshores vaig haver de posar-me completament en la clandestinitat. Començà una etapa de molta repressió. Assassinaven a joves molt sovint. Hi va haver molta lluita, molt treball clandestí, organitzar a la gent.

América Libre: Quan es vinculà a la lluita a la Sierra Maestra?

Al febrer férem la primera reunió allà dalt, a la Sierra Maestra. Ja s'havien recuperat dels morts d'Alegría de Pío, però necessitava molt avituallament. Allí prepararem un informe quan baixarem, de tot el que feia falta, i començà d'una forma regular l'avituallament a la Sierra, que no era gens fàcil, perquè l'entrada a la Sierra estava molt vigilada. Vam tenir aquest primer encontre, quan hi anà el periodista nord-americà Matthews, i demostrà que Fidel estava viu, ja que els diaris deien que havia mort. Això fou molt important. Allí es va reunir el moviment, i Fidel analitza quina és l'estratègia, i quines són les accions que emprendrem. Fidel firma un manifest a la Nació, que es publica, es llança, i tot el moviment clandestí es va enfortint. Els combats a la Sierra continuen, les tropes van prenent-li armes a l'enemic, va creixent l'Exèrcit Rebel, sobretot amb camperols que eren més forts, i coneixien més allò. Però també amb gent que estava cremada a les ciutats, i els enviàvem cap allà. Pugen molts dels millors companys, dels més foguejats, varis dels que havien treballat en el 30 de novembre.

Cap a mitjans de juny del 57, assassinen al germà de Frank. Estaven fent la campanya electoral, i hi va un dels "tigres" de Masferrer fent la seva campanya. Prepararem una gran bomba en el lloc de l'acte, però vam tenir dificultats perquè ells tiraren moltes manguerades d'aigua, sembla que prevenint això; i en aquesta acció morí el germà de Frank, el més petit, en un tiroteig amb els esbirros. Al mes següent, assassinen a Frank, i a l'amo de la casa on estava ell. Poc abans ens havíem vist.

Jo estava molt cremada, clandestina completa, i ell em plantejà que agafés la coordinació de la província d'Orient. El coordinador, coordinava propaganda, finances, acció, contacte amb camperols, contacte amb obrers, amb altres organitzacions, etc. Frank li escriu llargues cartes a Fidel, amb diverses propostes. S'havia organitzat la milícia a les ciutats, que realitzaven accions per cèl·lules. Aquests nois feien un jurament que el guardàvem en un lloc molt segur. Ell li proposà vincles de la Serra amb l'estructura militar de les ciutats.

Però quan Fidel rep aquesta carta, acabaven de matar a Frank. Aquest fou un cop molt dur. Fidel aleshores digué: "que bàrbars, no saben la intel·ligència, els valors que han assassinat!".

Els temps es fan molt difícils. Hi ha molta repressió. Es fa un alçament a Cienfuegos, coordinat amb nosaltres. Fou un moviment de marines. També teníem contactes a l'aviació, i a un company nostre se li donà el nomenament de cap de treball amb els militars.

Es feren varies accions en diferents províncies. Molts companys moriren en aquestes accions. Fidel segueix avançant i consolidant-se a la Sierra.

Estant encara viu Frank, li proposà a Fidel, per aixecar una mica la pressió sobre la Sierra, obrir un segon front al nord d'Orient. Això s'inicia i fracassa.

Aprofitant que l'acció del Directori a l'abril, al Palau, havia permès aconseguir moltes armes que quedaren sense utilitzar, se'n van enviar algunes a la Sierra, que s'utilitzaren en la batalla de El Uvero. Però quan maten a Frank, havia fracassat la cosa del segon front, i Fidel ja va organitzant la idea de fer una marxa cap a Occident, com havia fet Maceo, amb el Che, amb Camilo.

Al març del 58, jo vaig a la Sierra. Ja m'havien anomenat membre de la Direcció Nacional del Moviment 26 de Juliol. Allí es discutí tot, si es feia la vaga, que després fracassà...

Al juny del 58 es crea el Segon Front. Nosaltres recolzem tot això. Ens tocava establir contactes, mantenir-los. En una reunió posterior a la vaga, jo creuo per fer l'anàlisi. Raúl estava al segon front. Vaig al segon front, i fou aleshores quan Raúl agafa a 50 ianquis, marines que anaven de franc per a Santiago, administradors d'algunes fàbriques de la zona, sobretot de níquel, fusta i sucre. En aquest moment s'estava bombardejant la Sierra d'una manera tremenda, per terroritzar al camperolat, i que rebutgés a l'Exèrcit Rebèl.

Nosaltres, per via clandestina, vam obtenir fotografies de com els avions carregaven bombes a les bases i després ens bombardejaven.

Allí els vam dir: "això no és un segrest, vostès són els testimonis internacionals que necessitem, perquè vegin el que fa el seu govern, i els que aquí estan subordinats a ell". Alguns d'ells deien: "els nostres taxis estan fent això". Arribaren periodistes de tot el món. Figura't el gran escàndol: 50 ianquis allí. Jo vaig pujar en aquesta ocasió, i ja em vaig quedar. Estava molt cremada. Raúl li plantejà al Moviment que havia de quedar-me allà, que no tenia sentit que jo tornés a la ciutat. Em vaig quedar els sis mesos de la guerra allí, en el Segon Front. D'allí sorgí el romanç, i ens casarem després del triomf, el 26 de gener.

América Libre: Com fou que s'incorporà a la lluita per la organització de la dona en la revolució?

En aquest moment no se'm ocorria res d'això. Jo realment no pensava en dona i en home, perquè realment en tota lluita hi havia dirigents dones, no era jo sola. Es treballà de manera molt integrada, aleshores no havíem pensat en res de dones.

América Libre: Tot i així, quan el Che escriu sobre el paper de la dona en la guerrilla, li atribueix un rol fonamentalment de caràcter de recolzament logístic.

Sí, hi va haver un gran debat sobre això entre les dones, i Fidel recolzà. Es va crear un escamot femení en els sis últims mesos de la guerra. En realitat, moltes dones s'incorporaren. En la clandestinitat, eren molt importants.

En aquests temps s'utilitzaven les faldilles amples, que tenien vols a sota, i eren molt útils per a portar les bombes, les armes. En tot això, les dones anaven sempre amb els joves. Però a més, per a realitzar un atemptat, sempre consideràvem que es veia millor una dona. Ja al final de la guerra s'adonaven que la dona també hi estava ficada, aleshores ja va ser igual.

A la muntanya, les dones foren missatgeres, en molts casos. Fidel va tenir missatgeres excel·lents, i moltes les assassinaren. Era una cosa molt perillosa. També hi va haver dones en la part logística. I també hi anaren quan es començà a demanar metges, dentistes, advocats, per a les coses de les lleis de la petita reforma agrària que començà allí. D'altra banda, quan vam tenir la primera reunió amb Fidel, ell plantejà la necessitat de que hi hagi un moviment fort de resistència cívica, perquè teníem molt suport de la població. I molta gent hi va respondre. Es va fer un gran moviment de resistència cívica amb gent de tot tipus. Molts d'ells després es comprometien i entrenaven al moviment, i altres col·laboraven des d'allí. A molts els mataren. Molta gent treballà en això. El temps que jo vaig estar clandestina, vaig anar a no sé quantes cases. Ells cuidaren a Frank, després a mi. Era un risc gran. Tot i així, molta gent treballà en això.

A l'any 58, les dones que estan a la Sierra li plantegen a Fidel que quan els toca les armes a elles, que ja porten un any allí. Han estat missatgeres, encarregades, han pujat muntanyes, han estat en les condicions més difícils, han estat organitzant campaments, cuines, tallers. Aleshores Fidel diu que tenen raó, i ell mateix entrena a les que porten més temps i tenien més condicions. Es crea un batalló femení, que tingué èxit des del primer moment, i que treballà allí fins al final de la guerra.

América Libre: I què li passà després del triomf?

Després del triomf, jo vaig pensar que aniria a una fàbrica, a la cosa del desenvolupament. Però bé, al principi em posaren a dirigir una estació de ràdio, que se li posà Radio Rebelde després. Recordat que encara érem capitalistes. Eren uns moments de transició bastant difícils, perquè havíem d'estar en els centres de treball, evitar que es filtrés lo contrarevolucionari en la informació, i jo d'això no en sabia res. Això fou en els primers mesos, vaig ser directora allí. Aquella era una estació que tenia molta gent que havia treballat a la clandestinitat. I que havien treballat amb nosaltres.

Però bé, les dones foren molt apassionades de al revolució des del primer moment. Imagina't que el primer de gener, abans de sortir de Santiago cap a La Habana, Fidel planteja fonamentalment que tindrem l'educació gratuïta i per a tots, la salut gratuïta i per a tots, el respecte als drets de la dona i la seva plena participació. Que les dones havien participat a la guerra, i havien de seguir participant. El resultat és que les dones molt aviat comencen a organitzar-se, a voler participar en tota l'obra revolucionària.

Aleshores, comencen a apropar-se a mi, a Haydée, a altres companyes que coneixien. A Haydée Santamaría la nomenen al front de Casa de las Américas, i aleshores em diu, segueix això, ajuda a que s'organitzin les dones. S'havien organitzat les Madres de los Mártires, organitzacions campoerols de dones. Em ve a veure una companya del Partit Socialista Popular, que em diu que hi hauria un congrés a Xile pels drets de la dona i el nen. Ja s'havien apropiat altres dones amb la idea de crear una organització femenina. Jo em vaig quedar d'una peça. Vaig preguntar: una organització de dones soles? I per què? Em diuen: per la discriminació de la dona, i pels problemes que té la dona per a poder fer quelcom. Jo vaig dir: aleshores n'hem de fer una de negres també. En aquest moment, et dic que jo no entenia molt bé la

cosa. Tot i que clar, una havia estat a la muntanya. Havia vist fins on arribava la situació de la dona camperola, i una anà començant a treballar amb ella.

América Libre: Però tu no penses que hi ha una cultura masclista que sobreviu fins avui, inclusive en el marc de la revolució?

Sí, i és difícil anar canviant. Mira, aquest procés ve de fa milers d'anys, des de que la dona es convertí en propietat, pràcticament. La dona es convertí en propietat, perquè era la que garantia la seguretat dels fills, de que aquests fills eren d'aquella dona. La dona va anar sent una seguretat pel que fa a la procreació, a la multiplicació de la família. Però d'aquesta mateixa manera, en la mesura en que fou evolucionant la societat, s'anà quedant relegada a aquests papers. Quan les persones entren a estudiar, la dona no té accés a aquesta oportunitat. Això ho discutirem molt durament ara a la cimera de El Cairo. Dèiem: si vostès volen disminuir la població, la dona ha de saber què significa la planificació familiar. Per a això ha de saber llegir i escriure i tenir un nivell de cultura suficient.

Però lo interessant és que després de la dècada de la dona, que férem del 75 al 85, els resultats foren importants. Aquesta fou una iniciativa que plantejà la FIDM (Federació Democràtica Internacional de Dones), que és una organització amb status consultiu en les Nacions Unides: la proposta que el 75 fos l'any de la dona. Després allà decidirem que fos la dècada de la dona, i es plantejà que al 95, abans d'acabar el mil·lenni, tindríem aquesta reunió que es farà a Beijing.

En el cas de Cuba, tenim guanyada una part enorme de la batalla. Això ha ajudat, perquè demostra que es pot. En un país petit, bloquejat, agredit pels EUA, amenaçat, atacat, s'han donat veus en la participació de la dona. En aquest sentit, és un exemple.

Encara que per a nosaltres ha estat tot molt dur, i aquest és un moment molt difícil. Perquè en aquest període especial, la cosa quotidiana recau molt encara sobre la dona. Tot i que hem avançat, el masclisme segueix, inclús en la ment de la dona també.

Saps què passa? Que l'estereotip és terrible. Les mares afecten més a l'home, perquè segons aquesta tradició, les mares eduquen als nens en que "tu no pots plorar", no se li atén l'afectivitat, se l'envia al carrer a jugar, mentre la nena aprèn, li ensenyen a fer coses. Això tu també pots veure-ho com una esclavitud, però en realitat, la dona es pot desenvolupar molt més ràpidament. Inclús en la nostra societat, que és una prova fantàstica de que aquests estereotips quedin.

Nosaltres, en la Federació de Dones Cubanes, lluitem molt per a educar igual a la dona i a l'home, per a desenvolupar l'autoestima de la dona. Per sort, des del primer moment, creem els cercles infantils, on s'educa igual al nen i a la nena. Però ja en la primària, pesen l'estereotip d'alguns mestres, i de la família. Això costa treball.

Mira, jo vaig haver de barallar-me amb la gent, perquè no es donessin als cercles infantils joguines de nen, i joguines de nena. Si jo als Reis els demanava una bicicleta, una pistola i una nina... per què els nens no poden tenir una nina, i les nenes una pistola?

Això s'anà obrint pas a la força, perquè alguns pares s'escandalitzaven quan veien als nens amb una nina. Treballarem molt amb educació sexual. La dona tenia quinze fills al camp, als trenta-sis anys semblava de setanta, i es moria jove. Això fou molt ràpid, ho vam poder fer.

Vam haver de legalitzar l'avortament, per acabar amb les morts per avortament, i posar al Còdi Penal que això només es podia fer als hospitals i amb metge. El que viola això té penes altes. I també brindarem el servei d'anticonceptius, molts dels quals són gratuïts. Tu vas a posar-te un anell, i és gratuït.

Aquests avenços anaren acompanyats de l'educació popular, que es feu des del primer moment. Educació popular, que en molts casos, la impartiren analfabets. En les muntanyes, en el primer any, les dones amb les seves mans aixecaren hospitals, escoles, cercles infantils. Després, feien guàrdia perquè la contrarevolució no els hi cremés. Se n'havien anat la meitat dels metges. Quedaven molt pocs metges, i a la vegada volíem garantir la salut gratuïta per a tots. Molts metges mai havien estat a la muntanya. Nosaltres ens guanyarem a les dones, multiplicant l'acció dels metges. Crearem centres sanitaris. Aquestes dones, que en molts casos eren analfabetes, aprengueren com bullir l'aigua, la llet. Férem campanyes de vacunació massiva. Ensenyarem també als marits, que havien de portar a les dones cada mes a consultes per maternitat, i que havien de parir allà.

Clar que de seguida s'adonaren que així hi havia menys morts, i això avançà molt ràpid. Així que la dona aportà molt i guanyà molt prestigi. És per això que estic segura que aconseguirem salvar aquesta situació actual, amb bastant sacrifici. I en aquesta hora de sacrifici, la dona és realment formidable.

LA DOLÇA VEU

Tania Roura

(Ecuador)

18 de juny de 2007

Diuen que ella
prima i fràgil arribà a la Sierra
amb cants d'esperances i una motxilla d'espelmes.

Diuen que prima i fràgil
arribà a la Sierra amb notícies noves,
amb petons encomanats
amb abraçades d'amors
i amb bales
amb provisions
amb somriures guardats
al fons d'una queixa.

Nena bonica guardada dels seus pares
se'n va anar a la Sierra per ser el cant
que tots sentissin.

Aquí: Radio Rebelde
deia la veu més dolça de la terra
i la dolça terra es tornà Rebèl.

La Rebel es féu Revolució,
la Revolució es féu Cuba
i la prima i fràgil canvià la seva veu
per milers de veus tant dolces
que ni la canya de sucre
ni la guaiaba madura
pogueren aplacar-les.

Es deia Vilma Espín
La de la veu més dolça de la terra
avui canta en una estrella.

LA DULCE VOZ

Tania Roura

(Ecuador)

18 de junio del 2007

*Dicen que ella
delgada y frágil llegó a la Sierra
con cantos de esperanzas y una mochila de velas.*

*Dicen que delgada y frágil
llegó a la Sierra con noticias nuevas,
con besos de encomienda
con abrazos de amores
y con balas
con pertrechos
con sonrisas guardadas
al fondo de una queja.*

*Niña bonita guardada de sus padres
se fue a la Sierra para ser el canto
que todos oyeran.*

*Aquí: Radio Rebelde
decía la voz más dulce de la tierra
y la dulce tierra se volvió Rebelde.*

*La Rebelde se hizo Revolución,
la Revolución se hizo Cuba
y la delgada y frágil cambió su voz
por miles de voces tan dulces
que ni la caña de azúcar
ni la guayaba madura
pudieron aplacarlas.*

*Se llamaba Vilma Espín
La de la voz más dulce de la tierra
hoy canta en una estrella.*